

Portada del llibre de Thomas Hobbes *Leviathan or The Matter, Forme and Power of a Common-Wealth Ecclesiasticall and Civil*; gravat d'Abraham Bosse. La frase llatina que apareix a la part superior ("Non est potestas super terram quae comparetur ei", que es pot traduir com a "No hi ha poder sobre la Terra que se li compari") és una cita del *Llibre de Job*. Font: Wiquipedia

Ha guanyat Hobbes, i a més amb una metàfora falsa

Thomas Hobbes (1588 –1679) fou, entre altres coses, un filòsof anglès, referència obligada en la història de la filosofia política. La llista de les seves obres, molt extensa, inclou bàsicament *De Cive (Del ciudadà, 1642)* i sobretot *Leviatán (1651) (Leviathan, or The Matter, Forme and Power of a Common-Wealth Ecclesiasticall and Civil)*.

La tesi de fons de Hobbes és que l'estat de naturalesa dels éssers humans és d'una llibertat que consisteix en la lluita de tots contra tots (*militia est vita hominis super terra*, la vida dels homes és lluita, o *Bellum omnium contra omnes*, la lluita de tots contra tots). I sobretot el *dictum* '*Homo homini lupus*' (l'home és un llop per a l'home), que apareix a les dues obres citades.

L'estat de naturalesa

Aquesta és la idea bàsica: l'estat de naturalesa de l'ésser humà és un estat de violència mútua. Cal una intervenció per portar-lo a un estat de civilització. Aquesta intervenció pot ser pactada, però segurament ha de ser una intervenció forçada per un poder superior que s'imposa a les tendències naturals.

La referència a Leviatán és bàsicament bíblica i tracta d'un monstre marí d'amplis poders. Té moltes derivacions, però la idea bàsica és que és un poder que prové de l'abisme i que s'imposa per la por que se li suposa i que no té contrari.

En el cas de la societat humana, és l'inevitable poder que

s'ha d'imposar per evitar la deriva al caos. A Hobbes, i en el seu context històric, li preocupa poc si la intervenció del poder superior és per imposició o per acord. En el context de Hobbes, la dictadura no és un problema que preocupi.

En tot cas, la qüestió és transformar un estat de naturalesa (per definició, dolent) en un estat de civilització, l'únic capaç de contenir els instints innats a la guerra de tots contra tots, al caos i la inevitable autodestrucció.

La idea de Rousseau

Contra la proposta de Hobbes, cal considerar l'opinió absolutament contrària del francès Jean-Jacques Rousseau (1712–1778). Dit sintèticament, per Rousseau l'estat de naturalesa de l'ésser humà és el bo i innocent. És l'estat de civilització allò que el perverteix. Entre les seves obres pot destacar-se *Discurs sobre l'origen i fonaments de la desigualtat entre els éssers humans* (1755), que justament és un diàleg obert contra l'obra de Hobbes.

Considera ingènua la idea il·lustrada que la cultura i la civilització fan alçar l'ésser humà a la bondat. Justament a una altra de les seves importants obres, *El contracte social* (1762) declara: “l'ésser humà neix lliure, però per tots costats està encadenat.”

La metàfora falsa

Tornem a Hobbes i a la seva màxima *Homo homini lupus*. De fet una expressió similar es troba a Plaute (254–184 aC) on diu: *Lupus est homo homini, non homo, quom qualis sit*

non novit (Llop és l'home per a l'home, i no pas home, quan desconeix qui és l'altre). Però hi ha un antecedent clàssic que desmenteix Hobbes. Sèneca el Jove (4 aC–65 dC) en les seves *Epístoles morals a Lucili* diu: *homo, sacra res homini* (l'ésser humà és quelcom de sagrat per a l'ésser humà). És gairebé segur que Hobbes conegués la dita de Sèneca el jove i, per tant, va tenir la voluntat de retorçar-la per donar autoritat al seu punt de vista. Retorciment encara més evident quan Hobbes pertany a la tradició cristiana (no pas Sèneca el jove) on s'hi diu que l'ésser humà està fet a imatge i semblança de Déu.

Si anem a les dades empíriques, això que suggereix la dita sobre el llop com a bèstia cruel i solitària no es correspon a la realitat. En realitat el llop és l'espècie del gènere *Canis* més especialitzada en la caça cooperativa, amb tot un conjunt d'adaptacions físiques per atacar preses grosses, un marcat comportament social i grans capacitats comunicatives. O sigui, animal cooperatiu i comunicatiu. El llop de Hobbes senzillament gairebé no existeix, però la imatge de la ferocitat del llop li és útil a Hobbes.

La crítica que en fa l'etòleg i primatòleg Frans de Waal és doble: recorda que el llop és dels animals més sociables i cooperatius i, encara més greu, Hobbes nega la naturalesa inherentment social de la nostra pròpia espècie. (veure de l'autor, *Primates and Philosophers: How Morality Evolved*, 2009).

Sense evidències empíriques

Cal advertir que l'anomenat estat de naturalesa de què parlen ambdós, Hobbes i Rousseau, és més una construcció que

un referent empíric. Com a molt, pot parlar-se de notícies de llocs que Occident va conèixer i conquerir. A Rousseau això li permet establir la imatge de l'anomenat "bon salvatge". Però en realitat els mouen uns constructes teòrics, que han de tenir la seva conseqüència sobre la realitat *de facto*, que és que l'ésser humà viu en societat.

Segurament la idea sigui que acceptem que l'ésser humà viu en societat. Hobbes veu necessària una autoritat coercitiva superior, per evitar la lluita de tots contra tots, i Rousseau no té més remei que acceptar l'estat social (Els contracte social), però vol advertir dels perills d'un excés de submissió als poders.

Aparentment, la premissa d'ambdós és la mateixa: en l'estat de naturalesa el que hi ha són individus, cruels i agressius per un, i bons i innocents per l'altre. Tampoc això és una conjectura basada en l'experiència empírica. Són axiomes.

La qüestió en cada cas és com es passa de l'individu al conjunt social. A Hobbes s'hi passa, com s'ha dit, per la força coercitiva superior, però es reté la idea de l'individu com a mala bèstia literalment però que és capaç per batre's per aconseguir el seu objectiu. La gràcia està en com l'autoritat superior canalitza els instints bàsics en productes socials convenients per a tots. D'aquí que no es negui l'individu sinó que se'l enalteixi com a peça de la construcció del tot social. Aquest tot social és la confrontació (ara pacífica perquè ho mana el Leviatán) entre interessos individuals, empentes cap a la construcció de coses, màquines, fàbriques, etcètera. És la idea moderna de competència que es realitza al mercat. L'autoritat i el mercat regulen els instints individuals, però la força i la legitimitat provenen de l'indi-